

PILIETIŠKUMO IR TAUTIŠKUMO SANTYKIAI GLOBALIZACIJOS KONTEKSTE

Janina Januškevičiūtė, Vida Čepulkauskienė
Kauno kolegija

Anotacija. Straipsnyje istoriniu-sisteminio aspektu aptariami aktualūs pilietiško ir jo pamato – tautiško klausimai. Apžvelgiamos V. Storostos-Vydūno, S. Šalkauskio, A. Maceinos bei šių dienų Lietuvos mokslininkų idėjos šiuolaikinės globalizacijos bei Europos pilietiško kontekste. Aptariami empirinio tyrimo rezultatai, kuriais siekiama išaiškinti Kauno kolegijos studentų nuomonę apie pilietiško ir tautiško reikšmę ir šių vertybinių nuostatų ugdymo prioritetus.

Raktažodžiai: globalizacija, pilietiškas, pilietinis ugdymas, tautiškas, patriotizmas.

Įvadas. Temos aktualumas. Tautos ir valstybės – vieni seniausių žmonijos fenomenų. Tačiau modernios tautos ir modernios valstybės, taigi modernus pilietiškas ir tautiškas yra naujųjų amžių kūriniai. Didžioji prancūzų revoliucija XVIII a. pabaigoje sužadino visų žmonių pilietiško, tautiško, patriotizmo jausmus ir teisiškai pakeitė valdystę pilietyste. XIX a. palaipsniui įsitvirtino moderniesiems laikams būdinga pilietybės samprata ir praktika, susieta su tautine valstybe. Tautos ir valstybės ryšys tapo būdingas Europos valstybių bruožas.

Šiuolaikinė globalizacija ir postmoderni socialinė tvarka suponuoja pilietiško sampratos ir turinio, tautinės savimonės, tautinių vertybių pokyčius, skatina diskutuoti apie kultūrinio tapatumo, tautinių tradicijų puoselėjimo prasmę ir reikšmę. Tautos ir valstybės, pilietiško ir tautiško tarpusavio santykių problema tampa viena aktualiausių Lietuvos akademiniuose diskursuose ir viešajame gyvenime. Šiame kontekste pagrįstai keliamas klausimas: ar išsaugosime tautines vertybes, tradicijas, etninę kultūrą, ar pavyks išlaikyti tautinę tapatybę Europos ir pasaulio tautų bendrijoje? Kita vertus, - ar visa tai dar turi prasmę globalizmo amžiuje? Šis klausimas grindžiamas objektyviais socialiniais, politiniais, kultūriniais pokyčiais ir daroma išvada, jog „**tautiškas ir pilietiškas prarado konceptualų homogeniškumą ir tapo labiau heterogeniniai institutai**“ (A. Kaminskaitė, 2003, p. 117). Šiuo atveju tautiško ir pilietiško santykio prioritetas atitenka pilietiskumui. Tad logiška klausiti apie tautinių valstybių likimą globalizuotame pasaulyje. Ar jau galime kalbėti apie tautinės valstybės pabaigą? Lietuvai šis klausimas aktualus ne tik dėl globalių pokyčių, bet ir dėl Europos vienijimosi projekto, kurį įgyvendina Europos Sąjunga (ES).

Filosofinės ir mokslinės minties kontekste šiais problemineis klausimais diskutuoja užsienio ir Lietuvos sociologai, politologai, teisininkai, etnologai, istorikai ir kiti specialistai. Lietuvos autoriai, apmąstydami šių dienų realijas, dažnai atsigrežia į XX a. pirmosios pusės moderniosios lietuviškosios filosofijos palikimą, ypač S. Šalkauskio ir A. Maceinos tautines idėjas. Kūrybiškai jas interpretuodami, jie kartu tęsia intelektualinę tradiciją, kuri, nepaisant skirtingų laikmečių, neprarado reikšmingumo. Lietuvos mokslo darbuose nagrinėjami pamatiniai teoriniai tautiško ir pilietiško aspektai: tautinės savivokos (R. Grigas, 2001; V. Bagdonavičius, 2008), tautinės tapatybės (R. Maziliauskaitė, 1993; B. Kuzmickas, 2004; V. Asakavičiūtė, 2007; L. Donskis, 2008), patriotizmo (J. Balčius, 2007; V. Senkus, 2007).

Postmodernią socialinę tvarką ir pilietiško sklaidos bei tautinių valstybių raidos aspektus nagrinėjo A. Kaminskaitė (2003), V. Jarutis (2011). Europos pilietiško problemą aptarė L. Dromantienė (2008). Pilietiško ir tautiško sankirtos teoriniai ir empiriniai aspektai nagrinėti R. Grigo sudarytoje autorių kolektyvo monografijoje „Tautiškas ir pilietiškas. Atskirtis ar dermė? (2007). Šioje knygoje daug dėmesio skirta jaunosios kartos – moksleivių, akademinio jaunimo – pilietinio ir tautinio ugdymo empirinių tyrimų analizei.

Straipsnyje keliama aktuali **problema:** pilietiško ir tautiško sąveikos ir įtampos bei jų raiška globalizacijos kontekste.

Tyrimo objektas – pilietiško ir tautiško teoriniai ir praktiniai aspektai, grindžiami mokslinės literatūros ir empirinio tyrimo rezultatų analize.

Straipsnio tikslas – teoriniame ir empiriniame lygmenyje atskleisti tautiško ir pilietiško santykių problemą globalizacijos kontekste.

Tyrimo uždaviniai:

- 1) Apžvelgti teorinius tautiško ir pilietiško santykių aspektus.
- 2) Pristatyti Kauno kolegijos studentų nuomonę apie tautiško ir pilietiško dabarties kontekste.

Tyrimo metodai: pirminių šaltinių, teorinės literatūros analizė ir anketinė apklausa.

Tyrimo metodika ir organizavimas:

1. Tyrimas - empirinis. Tiriamoji grupė pasirinkta netikimybinio ir atsitiktinio būdu. Apklausti Kauno kolegijos studentai.
2. Susisteminti anketinės apklausos duomenys.
3. Atlikta grafinė analizė

Teoriniai tautiško ir pilietiško santykių aspektai.

Šiuolaikinė globalizacija yra naujas istorinis procesas, kurio vienas būdingiausių bruožų - spartėjanti visa apimanti pasaulio integracija ir informacinių technologijų plėtojimas. Globalizacijos teoretikai atkreipia dėmesį, jog niekada iki šiol žmonijos istorijoje nėra buvę tokio empirinio pasaulio būvio, kurį vadintume „sudėtingu susisaistymu“, nusakančiu „greitai besiplėtojančią ir nuolat tankėjančią tarpusavio ryšių bei tarpusavio priklausomybės tinklą, būdingą šiuolaikiniam socialiniam gyvenimui“ (J. Tomlinson, 2002, p. 12).

Šiuolaikinė globalizacija, atverdamą kiekvienam iš mūsų pasaulį ir kiekvieną iš mūsų pasauliui, neabejotinai turi daug privalumų. Kita vertus, globalūs pokyčiai kelia probleminius iššūkius visuomenei, asmeniui, žmogiškumui. Dėl vertybinės, religinės, kultūrinės pasaulio įvairovės jie skirtingai veikia kultūrų tapatumą, tautų, individo ir valstybės, tautiškumo ir pilietiškumo santykius.

Lietuviškieji diskursai atspindi prieštaringą globalizacijos kontekstą ir skirtingai interpretuoja tautiškumo ir pilietiškumo pokyčius bei jų tarpusavio santykius. Tradicinės pozicijos šalininkai pirmiausiai pabrėžia tautinės tapatybės, etninės kultūros reikšmę ir teigia, jog tik tautiškumas yra pilietiškumo pamatas. Liberalaus požiūrio šalininkai remiasi tuo, jog tapatumo fenomenas negali būti suprantamas kaip kažkas vientisa ir uždara. Pasak L. Donskio, globalizacijos eroje tapatybė yra daugiamačė ir apima bent keletą tarpusavyje susisiejančių ir komunikuojančių socialinės bei kultūrinės patirties sluoksnių (L. Donskis, 2008, p. 186). Globalizacijos paveiktame pasaulyje, kuriame beveik nebėla lokalinių civilizacijų ir tradicinės socialinės sanklodos, tapatybė nustojo buvusi priskyrimo ir paveldėjimo dalyku. Tapatybė tokiame pasaulyje mes sąmoningai pasirenkame (L. Donskis, 2008, p. 174). Tai keičia kai kuriuos tautiškumo sampratos aspektus. Šių pozicijų grindimas nukreipia į XX a. Lietuvos intelektualinę tradiciją, tautiškumo refleksiją ir postmoderniam mąstymui būdingą argumentaciją.

V. Storosta-Vydūnas (1868 - 1953) – vienas žymiausių tautinio sąjūdžio atstovų kartu buvo vienas pirmųjų globalizacijos pranašų Lietuvoje, daugiausiai apie tai rašęs ir kalbėjęs tuo metu, kai dar nebuvo vartojamas šis terminas. Tokią savo išvalgą V. Bagdonavičius sieja su Vydūno gebėjimu atkreipti dėmesį į globalius dalykus, tautos laisvėjimo XX a. pradžioje problematiką įpinti į globaliųjų pasaulio vyksmų kontekstą (V. Bagdonavičius, 2008, p. 132). Vydūno supratimu, tauta taip pat yra globaliųjų procesų dalyvė. Tad jo darbuose išvelgiamos globalizacijos sampratos apraiškos bei jų santykis su tautiškumo samprata. B. Kuzmickas antrina V. Bagdonavičiui, jog tautiškumo ir globalizacijos santykio požiūriu Vydūno idėjos nusipelnė naujų interpretacijų (B. Kuzmickas, 2004, p. 50).

Visuotinai pripažinta, kad *žmoniškumas* yra pagrindinė Vydūno filosofijos sąvoka ir problema. Mąstytojo žodžiais, visame žemiškame gyvenime žmoniškumas yra vyraujančioji galia. Tauta yra galimybė visokioms žmoniškumo apraiškoms (Vydūnas, 1990, p. 243, 413). „Kaip atskiras žmogus, taip ir tauta tam yra ir gyvena, kad vis daugiau augtų ir tvirtėtų žmoniškumas. Ir tautos turi į tokį sąryšį viena su kita stoti, kad sudarytų žmonių tokiu būdu, kaip sudaro atskiri žmonės tautą“, - rašė Vydūnas „Tautos gyvatoje“ (Vydūnas, 1990, p. 356). Taigi žmoniškumas ir tautiškumas sąveikauja tokiu būdu, kad tautiškumas padeda skleistis bendresnei vertybei – žmoniškumui, o šis, savo ruožtu, saugo tautiškumą. Tad tauta Vydūnui nėra pati sau tikslas – ji turinti tarnauti „žmonijos žmoniškėjimui“, jos dvasinės kultūros turtinimui ir gilinimui (V. Asakavičiūtė, 2007, p. 202).

S. Šalkauskis (1886 – 1941) ir A. Maceina (1908 – 1987) - Vydūno amžininkai, tačiau abu jie buvo krikščioniškos pasaulėžiūros ir atstovavo katalikiškajai filosofijos kryptiai. Šių filosofų teoriniai ir kūrybos impulsai daug artimesni tradicinei lietuvių tautos kultūrai nei Vydūno, kurio pasaulėžiūrai didelę įtaką turėjo Rytų kultūra, tiksliau – neovedantizmas. (R. Maziliauskaitė, 1994, p. 85, 86). S. Šalkauskis taip pat labai domėjosi Rytų kultūra ir sukūrė nevienareikšmiškai vertintą Rytų ir Vakarų sintezės koncepciją. Tačiau kaip „kultūrų sintezė“ jis suvokė graikiškąją ir lotyniškąją krikščioniškąją mąstymo tradiciją, krikščioniškąją filosofiją bei pasaulėžiūrą (J. Balčius, 2007, p. 221). S. Šalkauskio įsitikinimu, Rytų ir Vakarų kultūros sintezė yra galimybė ir „siūlosi mums tautiniu uždaviniu“, o drauge ji yra ir tautinis pašaukimas (S. Šalkauskis, 1990, p. 40). S. Šalkauskiui ir A. Maceinai tautinio pašaukimo problema buvo viena svarbiausių tautos filosofijoje. Ją sprendžia „tampanti kultūra“, kuri, kaip ir kalba, valstybė, religija, XX a. pradžioje buvo laikoma vienu pagrindinių tautiškumo elementų. Verta pažymėti, jog S. Šalkauskis pabrėžė *principinį tautiškumo idėjos nesuderinamumą su nacionalizmu ir šovinizmu*.

S. Šalkauskis įvedė formalųjį tautos apibrėžimą, kuris, skirtingai nuo substancialiojo, tautą laikančio substancija (taip manė Vydūnas), tautiškumą laiko bendruomeninio žmonių gyvenimo forma (R. Maziliauskaitė, 1994, p. 89). A. Maceina sako, kad „tauta yra visuomet bendruomenė. Bet, kad ji būtų *pergyvenama kaip bendruomenė*, reikia, kad tautos nariai santykiuotų vienas su antru kaip tautiniai individai, o ne tik kaip žmonės apskritai; [...] Šitoksai suvokimas žmonių santykius apsprendžia pagal tautiškumo principą“ (A. Maceina, 2002, p. 58). A. Maceinos požiūriu, tautos esmę nulemia trys pagrindiniai veiksniai: rasė, gyvenamoji aplinka ir istorinis likimas. Rasė – gamtinis veiksnys, lemiantis tautos prigimtį; gyvenamoji aplinka – erdvė, nulemianti etninę tautos tipą ir jos išplitimą bei turinti įtakos tautos santvarkai ir tarptautiniams santykiams; istorinis likimas – erdvę įprasminantis veiksnys, darantis įtaką tautos tapsmui, vienovei ir išlikimui. Taigi rasė ir gyvenamoji aplinka yra *prigimtys* dalykai, o istorinis likimas – *kultūros*.

(A. Maceina, 2002, p. 31). S. Šalkauskis istorinį likimą laikė lemiamu tautinės individualybės veiksmu, o A. Maceina visus tris pripažino vienodai svarbius. A. Maceinos išdėstyta tautos ir individo santykio esmę V. Aramavičiūtė taip reziumuoja: „tauta esanti tautinių individų atrama, tautiniai individai – tautos sukonkretinimas ir reiškimas. Tauta duodanti individui buvimą ir gyvybę, o individas tautai – regimą pavidalą. Šiuo pagrindu grindžiamas jų abiejų tobulėjimas: tautos – per individą, individo – tautoje. Šiame kontekste iškeliama tautinės individualybės, arba sintetinio fizinių ir psichinių tautos ypatybių derinio, svarba tautos gyvenimui, tautai bręstant, ji įeina į naujas gyvenimo formas (bendruomenę, draugiją, valstybę)“ (V. Aramavičiūtė, 2008, p. 32).

A. Maceina su tauta glaudžiai siejo Tėvynės sampratą. Tėvynės pagrindu mąstytojas laiko tėviškę, o ši esanti tarp namų ir tėvynės. Tėvynės sąvokoje yra trys esminiai pradai: *žemė arba teritorija, tautos istorija ir pati tauta*. Pilnutiniam tėvynės supratimui visi jie yra būtini. Anot A. Maceinos, nors žmogaus ryšys su tėviške ir tėvyne turi bendrų bruožų, bet ryšys su tėvyne yra sąmoningesnis, stipresnis, tobulesnis. Tėvyne kaip aukštesnis dalykas, apimantis ir tėviškę, yra *ten, kur yra tauta* (A. Maceina, 2002, p. 82).

S. Šalkauskio ir ypač A. Maceinos filosofijoje ypatinga vieta priklauso tautinio auklėjimo problemai. A. Maceina jai paskyrė savo disertaciją. Šie filosofai pirmąkart Lietuvos kultūros istorijoje tautinio auklėjimo koncepcijoje suformulavo patriotizmo sampratą, apibrėžė jo objektą, analizavo idėjinę esmę, aptarė, kaip auklėti jaunąją kartą. S. Šalkauskio manymu, patriotizmo objektas yra tauta, kurią jis apibūdino pagal tautinės individualybės požymius: kalbą, papročius, etninį temperamentą, visuomeninę santvarką ir teritoriją. Patriotizmas, jo požiūriu, yra tautinės savo individualybės meilė. Tai, kas individui yra savimyla, tautai yra patriotizmas. A. Maceinos požiūris buvo iš esmės toks pat. „Patriotizmas yra *savos* tautos ir *savos* tėvynės meilė. [...] Mylėti tautą bei tėvynę reiškia mylėti patį save, mylėti *tautinę* savo asmens būseną ir veikseną. *Patriotizmas šiuo atžvilgiu yra tautinė savimeilė*“ (A. Maceina, 2002, p. 227). Filosofas toliau priduria, kad patriotizmas nėra meilė tautos ir tėvynės tokios, kokia ji yra, bet tokios, kokia ji turi būti. Vadina *tikrasis patriotizmas yra tautinio idealo meilė ir pastangos įkūnyti jį tautinėje tikrovėje* (A. Maceina, 2002, p. 228). A. Maceina suformulavo ir nuosekliai išdėstė patriotinio auklėjimo tikslus (patriotinis sąmoningumas, patriotinis veiklumas, patriotinis pasiaukojimas) ir uždavinius.

Lietuvos teoretikai, reflektuojantys S. Šalkauskio ir A. Maceinos idėjas, atskleidžia, jog jų kūrybinis palikimas vertas dabartinės interpretacijos ir tęstinumo. S. Šalkauskio propaguojama tautiškumo samprata, grindžiama kultūros pažanga ir jos savitumu, pasak J. Balčiaus, ir šiandien gali būti traktuojama kaip itin pažangi ir perspektyvi (J. Balčius, 2007, p. 223). Taip pat aktualūs S. Šalkausko Rytų ir Vakarų kultūros sintezės teorijos atvirumo kitoms kultūroms aspektai. Daugelis A. Maceinos tautinio auklėjimo idėjų ir šiandien gali tapti naudingomis gairėmis šių laikų etninės kultūros puoselėtojams ir švietimo strategams.

Koks buvo šių iškilųjų Lietuvos filosofų požiūris į pilietiškumą? Verta prisiminti, kad XIX a. pabaigoje Europoje kuriantis nacionalinėms valstybėms tautiškumo samprata buvo atskirta nuo pilietiškumo. Lietuvių tautinio judėjimo ideologai labai aiškiai ir sąmoningai pabrėždavo šį skirtumą (L. Klimka, 2007, p. 127). A. Maceina straipsnyje „Tauta ir valstybė“, kuris dabar yra ir aštriai kritikuojamas, rašė: „tautinės valstybės žymė yra josios *tautiškumas*. Senosios valstybės nariai buvo *piliečiai*. Piliečio ženklas buvo valstybės duotas *pasas*. Tuo tarpu naujoji valstybė savo egzistenciją grindžia ne piliečiu, bet *tautiečiu*. Tautiečio ženklas jau yra ne pasas, bet *tautinė individualybė*. Šitas tautietis yra tikras valstybės narys, nes jis tikras *tautos* narys“ (A. Maceina, 2002, p. 60).

Tautiškumo ir pilietiškumo santykių problemškumą leidžia įžvelgti tai, kad kelių pastarųjų dešimtmečių teorinėje literatūroje ir viešojoje erdvėje šie fenomenai neretai atskiriami ar net supriešinami, tautiškumą keičia „miglotas“ pilietiškumas. Esą dėl globalizacijos mes visi esame kultūrine prasme maišyti. Tai sunku paneigti. Pasak amerikiečių tyrėjo B. Andersono, tautos apskritai yra tik „išivaizduojamos bendruomenės“. Todėl konstatuojama, kad postmoderniose visuomenėse tautos, tautiškumo, tautinio idealo apskritai pabrėžimas – neperspektyvus. Žmonija praeityje patyrė ir patiria tragiškų pergyvenimų dėl nacionalistinių veiksmų. Tačiau kaip nėra vienos tautos ir tautiškumo sampratos, taip nėra ir visiems priimtino pilietiškumo apibrėžimo. Istorinės paskirties požiūriu, pilietiškumas - nevienareikšmis, skirtingose epochose ir kultūrose jis gali būti suprantamas nevienodai. A. Vaišvila nurodo kelias šios plotmės pilietiškumo interpretacijas: etatistinę, individualistinę arba liberaliąją ir demokratinę. Esminiai jų skirtumai – valstybės ir piliečio santykiai. Etatistinė interpretacija prioritetą teikia valstybei, kuri ugdo ir nukreipia asmens pilietiškumą valstybės nustatomiems tikslams įgyvendinti. Šios sampratos oponentai liberalai pirmumą teikia asmeniui ir jį sureikšmina valstybės atžvilgiu. A. Vaišvilos požiūriu, demokratinėje visuomenėje pilietiškumas įgyja kokybiškai naują ir kartu autentišką prasmę. Visas socialinis ir valstybinis gyvenimas čia pradedamas nuo asmens ir jo teisių pirmumo; asmuo yra savo laimės ir gerovės, o taip pat ir valstybės kūrėjas. Pilietis čia yra kartu su valstybe (A. Vaišvila, 2007, p. 111 – 112).

Mūsų dienomis teorinėje analizėje ir edukaciniame procese svarbiausia tampa *demokratinis pilietiškumas*, kuris siejamas su pilietine visuomene, pilietinėmis dorybėmis, pilietiškumo vertybėmis, įgūdžiais ir kt. Būtent demokratinio pilietiškumo kontekste filosofė N. Putnaitė 2010 m. Vilniuje įvykusioje

tarptautinėje mokslinėje konferencijoje suformulavo klausimus: *kas yra pilietiškumas? kas yra pilietiškumas šiandien?* Demokratinio pilietiškumo kontekste N. Putinaitė pripažino: „Į tai turbūt sunku atsakyti“. Argumentuodama savo nuomonę, kad Lietuvoje sovietmečiu „jokio pilietiškumo nebuvo, net kalbant apie Katalikų Bažnyčią“, filosofė išryškino esminį bruožą, jog „pilietiškumas pirmiausia yra stiprus solidarumo jausmas ir noras bei gebėjimas viešai palaikyti tai, kas yra teisinga“ (Demokratija Lietuvoje: pilietiškumas ir totalitarizmas XX amžiaus istorijos lūžiuose, 2011, p. 163).

Šiame straipsnyje iškeltos problemos aspektu pabrėšime tuos požūrius, kurie įžvelgia organišką pilietiškumo ir tautiškumo dermę, nesupriešina tautos ir valstybės. Pasak R. Grigo, tautiškumas ir pilietiškumas vienas kitam neprieštarauja ir „gali tarpusavyje taikiai sugyventi“. Kartu juos paėmus, „pati socioetnosistema, kaip tautos ir valstybės junginys, įgyja stabilesnę ir turtingesnę konstrukciją“ (R. Grigas, 2001, p. 85). Plačiau analizuodamas tautiškumo ir pilietiškumo reiškinius demokratinėje visuomenėje, R. Grigas atskleidžia jų skirtumus tam, kad parodytų organišką dermę. Tautiškumą jis labiau sieja su kultūra – bendravimo ir elgesio normomis, su mąstymo ypatumais ir gyvenimo būdu, t. y. su tuo, kas asmenis sujungia į dvasinę bendruomenę. Pilietiškumas tiesiogiai gretinamas su valstybe, žmogaus teisėmis ir pareigomis. R. Grigo žodžiais, pirmoji sąmoningumo atmaina (tautiškumas) labiau grindžiamas dvasinėmis, idealiosiomis vertybėmis, antroji (pilietiškumas) – pragmatinėmis, materialiosiomis vertybėmis. Tai nereiškia tautiškumo ir pilietiškumo atskyrimo. Tai iškelia ugdymo ir valdymo problemą – surasti ir įtvirtinti optimalią, sociumo tvarumą ir tęstinumą užtikrinančią pusiausvyrą tarp minėtų priešingų polių (R. Grigas, 2007, p. 23).

I. Zaleskienė pilietiškumo ir tautiškumo sąveikai aiškinti remiasi A. Šliogerio filosofine įžvalga, kad tautiškumas yra pilietiškumo šaknys, o pilietiškumas – visas medis, jo kamienas, šakos, lapai ir žiedai. Kartu I. Zaleskienė pastebėjo, kad užsienio autorių darbuose tautiškumo sąvokai priskiriamas dvejopas vaidmuo: *jungiamasis* (jungia vienos tautos atstovus) ir *skiriamasis* (išskiria visuomenėje tam tikrą grupę žmonių). Pastarasis vaidmuo skatina siekti visuotinės jungties, kuria tampa pilietinis tapatumas. Taip pilietiškumui priskiriamas išimtinai *jungiamasis vaidmuo*, nes pilietiškumas padeda kurti ir saugoti visų visuomenėje gyvenančių asmenų orumą (I. Zaleskienė, 2007, p. 147). Manytume, kad europinis pilietiškumas taip pat yra bandymas užtikrinti šio fenomeno jungiamąjį vaidmenį ir vengti socialinio uždarmo. Galima sutikti ir su I. Zaleskienės prielaida, kad pilietiškumas šiandien nėra pats sau tikslas, o tampa priemone globalizacijos keliamoms problemoms spręsti. Tarp šių problemų – tokie šiuolaikinių visuomenių skauduliai, kaip didėjantys socialinės atskirties mastai ir susvetimėjimas, neišskiriant ir tautų. Viena iš dabartinių pilietiškumo sampratų – *socialiai orientuoto pilietiškumo* – numato ištikimybę savo tautai (I. Zaleskienė, 2007, p. 150). Tai akivaizdus tautiškumo reikšmės įvertinimas globalizacijos ir kintančio pilietiškumo sąlygomis.

Tautiškumo ir pilietiškumo organišką dermę ir visokeriopų sąsajų suvokimą kaip nūdienos aktualiją labai aiškiai suformulavo I. Klimka. Jis tvirtina, jog „pilietiškumas yra tautiškumo dimensijos išvestinė“, nes atsiranda iš dvasinio ryšio su gimtine, suteiklusio žmogui viską – gyvybę, gimtąją kalbą ir kultūros terpę (L. Klimka, 2007, p. 129, 141). Anot I. Klimkos, šiandien pilietiškumą suvokiame kaip laisvos, savarankišką politinį gyvenimą gyvenančios visuomenės tautiškumo dalį. Pilietiškumas – „tai asmeninių pareigų tautai ir demokratinėi valstybei sąmoningas suvokimas, gebėjimas ginti savo ir bendrapiliečių teises bei laisves, siekiant visos Lietuvos gerovės“ (L. Klimka, 2007, p. 128). Tikslingas veikimas pagal šias nuostatas, daro žmogų patriotu. Tautiškumą L. Klimka supranta kaip asmens ir visuomenės susitapatinimą su tautos istorija, istoriškai susiklosčiusiu ir tautiečių subjektyviai suvokiamu kultūros savitumu, gebėjimu jį saugoti, kūrybiškai praturtinti ir perteikti ateinančioms kartoms. Mokslininkas pabrėžia labai svarbią mintį, kad „neabejotinai pilietiškumo ugdyme turi išryškėti etninės kultūros svarba“ (L. Klimka, 2007, p. 127).

Vis dėlto tenka vienareikšmiškai pripažinti, jog delokalizuoame pasaulyje, kuriame bet koks tapatumas tampa laisvai pasirenkamu reikalu, pilietiškumas ir tautiškumas susiduria su rimtomis problemomis. Šių problemų tyrėjams kyla klausimai: kaip gali kisti ir kokius politinius ar kultūrinius pavidalus gali įgauti pačios tautinės valstybės, besipriešinančios unifikuojančiam globalizacijos poveikiui? Kokiomis priemonėmis siekti homogenizuoti savo valstybės piliečius nepaliaujamos heterogenizacijos sąlygomis? Pagaliau, ar šiandien tautinė valstybė yra demokratijos ir laisvės sąlyga bei garantas, ar šia prasme ji atgyveno? (V. Jarutis, 2011, p. 102). Kaip pažymi amerikiečių mokslininkas M. Stegeris, XX a. aštuntajame dešimtmetyje dėl sustiprėjusios globalizacijos moderni tautinių valstybių sistema iš tikrųjų patyrė didžiulius iššūkius tautiniam suverenitetui. Tačiau jis atmeta hiperglobalistų „pernelyg ankstyvas pranašystes apie gresiančią tautinės valstybės pabaigą“ ir daro išvadą, jog XXI a. pradžioje pasaulis atsidūrė pereinamojo padėtyje tarp modernių tautinių valstybių sistemos ir postmodernių globalaus valdymo formų (M. Steger, 2008, p. 99, 105 – 106).

Tautos ir tautiškumo šalininkams šiam požūriui alternatyva galėtų būti pasaulinio garso lietuvių mokslininko V. Kavolio idėja, jog globalizacijos sąlygomis pasaulis tampa viena, bet ne vieninga vieta (V. Kavolis, 1992, p. 308). Tuomet tautos, kultūros, civilizacijos yra atviros dialogui ir polilogui.

Tyrimo rezultatai ir jų analizė

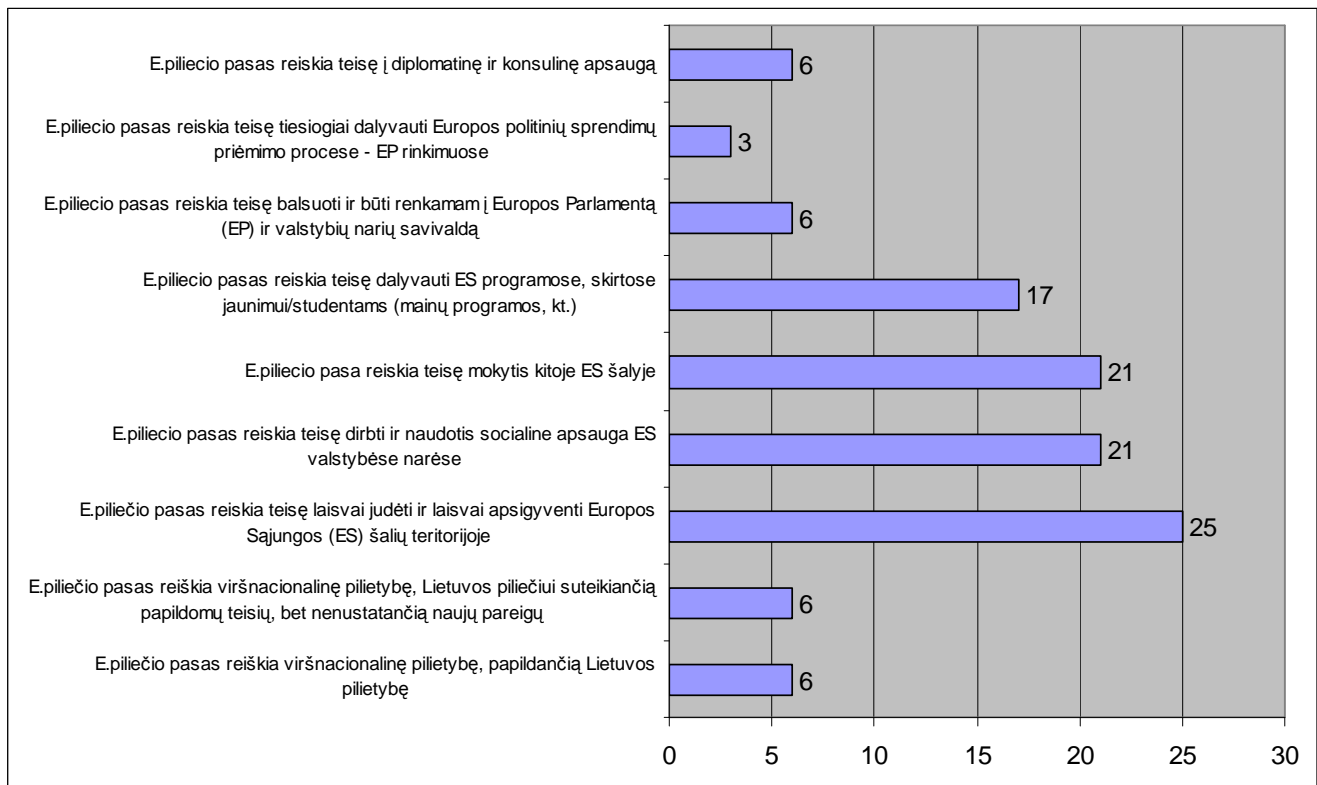
Empirinis tyrimas buvo atliktas 2011 m. Sveikatos priežiūros fakultete, apklausus 31 Farmakotechnikos specialybės pirmo kurso studentą. Tarp respondentų – 23 merginos ir 8 vaikinai. Tautinė sudėtis – 30 lietuvių ir 1 lenkas. Amžiaus cenzas – nuo 18 iki 24 metų. Šio tyrimo tikslas - pabandyti išaiškinti, kiek studentai supranta kai kuriuos aktualius sudėtingos teorinės problemos aspektus ir jos praktinio sprendimo būdus bei prioritetus. Toks tyrimas Kauno kolegijoje atliktas pirmą kartą.

Pilietiškumo tyrimus tikslinga pradėti piliečio ir pilietybės sampratų interpretacijomis, kurios istoriškai yra kintančios. Pilietybės sąvoka nesutampa su pilietiškumu, tačiau yra jo juridinis pagrindas. Pilietybė virsta pilietiškumu, kai, A. Vaišvilos žodžiais, teisinę jos prasmę papildo socialinė ir politinė, t. y., piliečių politinis ir socialinis aktyvumas (A. Vaišvila, 2007, p. 110).

Respondentai, atsakydami į anketinės apklausos klausimą „Kas yra pilietis?“, pasirinko būtent tuos atsakymus, kurie sieja asmenį teisiškai ir politiškai su konkrečia valstybe. Dauguma apklaustųjų (24) piliečiu laiko asmenį, turintį tam tikros valstybės pilietybę, ir 22 respondentai piliečiu linkę vadinti asmenį, kuris naudojasi tam tikromis teisėmis ir atlieka valstybės nustatytas pareigas. Beveik tiek pat respondentų (20) mano, kad pilietis yra asmuo, pripažintas visateisiu tam tikros šalies gyventoju. Pilietį kaip valstybės kūrimo ir valdymo dalyvį, ištikimą savo tautai nurodė 10 apklaustųjų. Visi minėti atsakymai daugiau ar mažiau atspindi *instrumentinį požiūrį į pilietiškumą*, kuris, kaip teigia A. Vaišvila, reikalingas todėl, kad pilietiškumas pats iš savęs nepažinus, „o tik iš santykio su asmens teisėmis ir su valstybe, kaip tų teisių apsaugos ir įgyvendinimo sistema“ (A. Vaišvila, 2007, p.110). Įdomu tai, kad 6 respondentai piliečiu pripažintų nuolatinį tam tikros valstybės gyventoją. Teoriniame diskurse tai gali būti traktuojama kaip kosmopolitinis pilietiškumas, kuris kyla iš globalizmo tendencijos pakirsti pilietiškumo juridinį pagrindą – pilietybę. Šitai pilietis keičiamas „nuolatinio gyventoju“, neturinčiu toje valstybėje savo istorijos ir dvasinių šaknų (A. Vaišvila, 2007, p.122).

Šia prasme kyla abejonių dėl kartais prieštaringo Europos pilietybės modelio vertinimo. Viena vertus, teisūs tie, kurie čia išvelgia kosmopolitinio pilietiškumo pavojų, nes Europos pilietybė keičia tradicinę pilietybės sampratą, tautiškumu grindžiamą pilietiškumą. Kita vertus, Europos pilietybė – naujos rūšies, ji nei yra nacionalinė, nei kosmopolitinė (L. Dromantienė, 2008, p.114). Kaip išvestinis modelis, Europos Sąjungos pilietybė išlaiko istorinį pilietybės tradicijų tęstinumą: vienos iš valstybių narių pilietybės turėjimas yra būtina sąlyga įgyti pilietinėms, politinėms ir socialinėms teisėms Europos Sąjungoje.

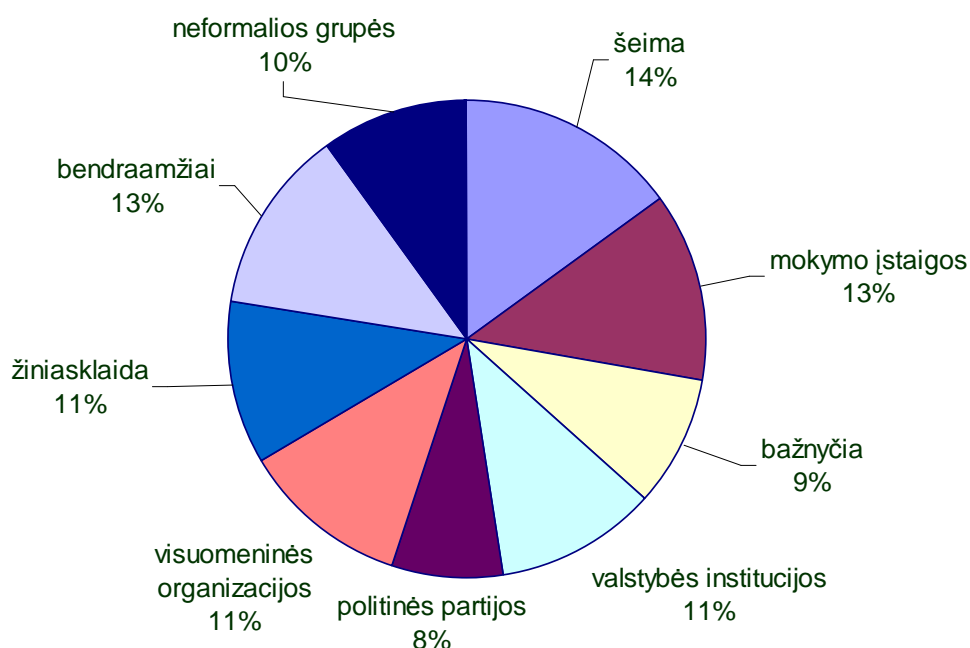
Respondentų buvo klausiama, ką jiems reiškia Europos piliečio statusas. 1 pav. pateikti apibendrinti atsakymų duomenys rodo, jog jauni žmonės labiausiai vertina tai, kad Europos pilietybė užtikrina pagrindines kiekvieno piliečio teises – judėjimo laisvę ir laisvę gyventi bet kurioje valstybėje narėje (25).

1 pav. Europos piliečio statuso reikšmė

Šiek tiek mažiau apklaustųjų Europos piliečio statusą susiejo su teise dirbti ir naudotis socialine apsauga ES valstybėse (21) ir su teise mokytis kitoje ES šalyje (21) bei teise dalyvauti ES programose, skirtose jaunimui/studentams, pavyzdžiui, mainų programose ir kt. (17). Tai rodo, jog prioritetai teikiami žmogaus socialinėms teisėms, o tai atitinka ES pilietybės steigimo vieną iš svarbiausių tikslų – garantuoti vienodą socialinę apsaugą ES piliečiams. Žymiai mažiau respondentų nurodė ES pilietybės viršnacionalinį pobūdį (6) ir tai, kad ši pilietybė nenumato papildomų pareigų valstybės narės piliečiams, o tik suteikia jiems papildomų teisių (6). Teisinės apsaugos ir politinio dalyvavimo pozicijos buvo menkai įvertintos. Tik 3 apklaustieji mano, kad ES pilietybė suteikia teisę tiesiogiai dalyvauti Europos politinių sprendimų priėmimo procese, renkant Europos parlamentą. Galima daryti prielaidą, jog pastarieji klausimai sulaukė mažiau dėmesio dėl respondentų žinių stokos.

Aktuali nacionalinės ir Europos pilietybės problema - sąmoningo piliečio tapsmas. Apklaustieji studentai turėjo nurodyti veiksnius, jų supratimu, ugdančius sąmoningą asmenį – pilietį. Gauti rezultatai atspindi 2 pav.

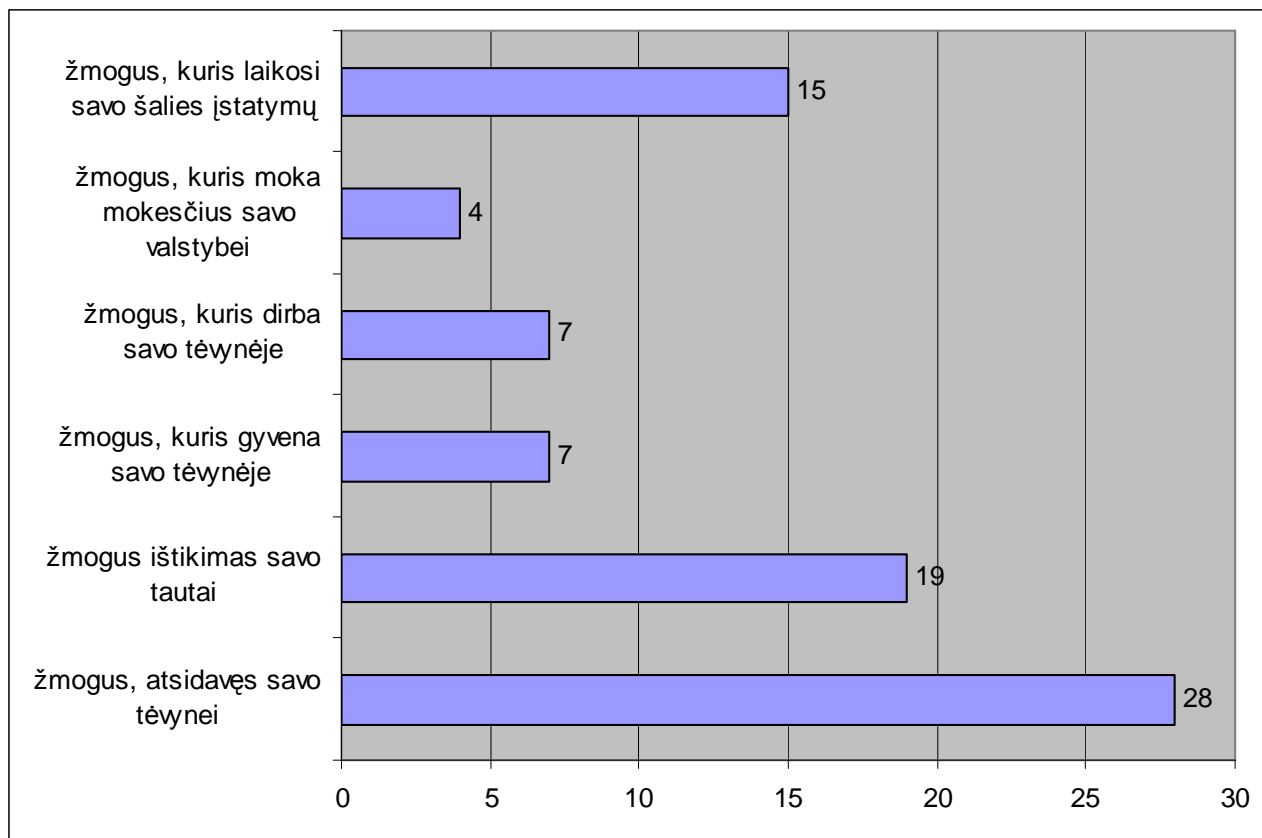
2 pav. Pilietį ugdantys veiksniai

Respondentų nuomone, didžiausią vaidmenį ugdant pilietį turi socialiniai veiksniai – šeima ir mokymo įstaigos. Šiuo atžvilgiu lygiai su mokymo įstaigomis buvo įvertinti ir bendraamžiai. Akivaizdžiai mažesni, bet vienodai svarų vaidmenį ugdant pilietį, studentai skyrė visuomeninėms organizacijoms, valstybės institucijoms ir žiniasklaidai. Bažnyčia ir neformalios grupės, respondentų nuomone, taip pat atlieka nemažą vaidmenį. Iš 2 pav. matyti, kad mažiausią įtaką sąmoningo piliečio tapsmui turi politinės partijos. Toks palyginti menkas politinių partijų ir kitų veiksnų, susijusių su valstybe ir politiniu gyvenimu, vertinimas iš dalies atspindi dabarties realijas, atotrūkį tarp valdžios ir piliečių.

Teisės specialistai pabrėžia, kad pilietybė yra ne tik teisinis, bet ir dvasinis ryšys, nes yra nacionalinės valstybės atributas ir atsiranda tautiškumo pagrindu. Ji jungia vienodos kalbos, vienodos istorijos, vieno istorinio likimo žmones savo bendroms vertybėms apsaugoti, įgyvendinti ir puoselėti (A. Vaišvila, 2007, p.123). Dvasinį ryšį simbolizuoja Tėvynės sąvoka ir patriotizmo jausmas. A. Maceina, kaip ir S. Šalkauskis, apibūdindami valstybės narį – pilietį, pabrėžė, kad jis yra individas, kuris, perėmęs savo protėvių tradicijas, papročius, pajunta meilę savo tėviškei, o po to ir tėvynei.

Anketinės apklausos dalyviai atsakė į klausimą „Kas yra tėvynė?“ Dauguma (28) tėvyne laiko šalį, kurioje gimė, 27 – šalį, kurioje augo ir išmoko jos kalbą, 19 – šalį, į kurią visada galima sugrįžti, 13 – šalį,

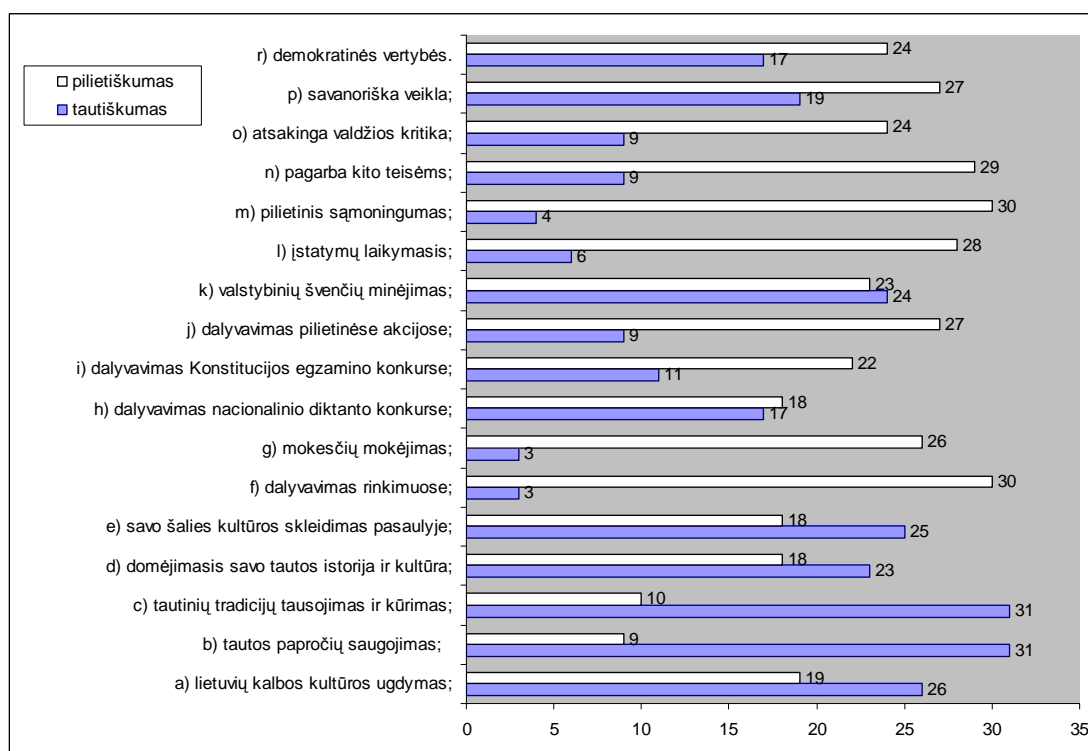
kurioje gyvena artimieji. 10 respondentų tėvyne pripažintų emocinį ryšį su protėvių žeme. A. Maceina tautos ir tėvynės *savumą*, kurį interpretavo kaip josios išikūnijimą mūyse ir mūsų apsigyvenimą joje, pripažino „giliausiu patriotizmo pagrindu“ (A. Maceina, 2002, p. 225) Respondentų atsakymai į klausimą apie žmogų – patriotą siejasi su maceiniškąja *savumo* idėja: tėvynė ir tauta yra mylima ne dėl to, kad ji didelė, graži, turtinga, kultūringa ar turi garsią praeitį, bet dėl to, kad ji yra sava.

3 pav. Šalies patrioto charakteristika

Kaip matyti iš 3 pav., patriotiškumą respondentai pirmiausia susiejo su atsidavimu *savo tautai* (28) ir ištikimybe *savo tautai* (19). Respondentų nuomone, patriotiškas pilietis laikosi savo šalies įstatymų (15), tačiau gyvenimą ir darbą savo tėvynėje bei mokesčių mokėjimą su patriotiškumu sieja daug mažiau apklaustųjų (18).

Tyrimo metu, siekiant išaiškinti respondentų nuomonę, buvo klausiama apie tam tikrus šiuolaikinio pilietiškumo ir tautiškumo sampratų elementus ir jų santykį. Respondentams buvo pateikta 17 teiginių, kuriuos reikėjo susieti su pilietiškumu arba/ir tautiškumu. Apibendrinti apklausos rezultatai pateikti 4 pav.

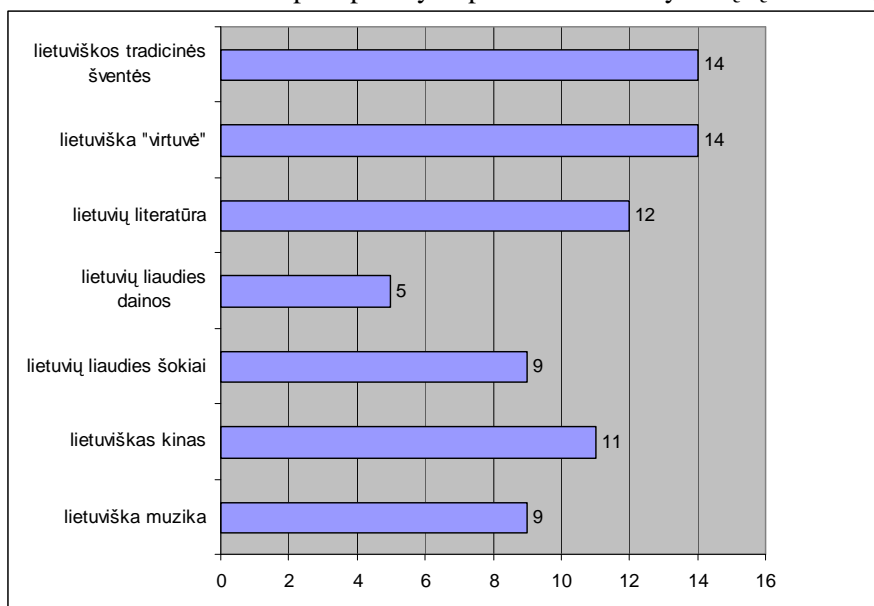
4 pav. Tautiškumo ir pilietiškumo samprata

Šie rezultatai rodo, kad respondentai pilietiškumą vienareikšmiškai suvokia kaip pilietinį sąmoningumą ir dalyvavimą rinkimuose (30). Didelio dėmesio sulaukė teiginiai, kurie pilietiškumą sieja su pagarba kito teisėms (29), įstatymų laikymusi (28), dalyvavimu pilietinėse akcijose, savanoriška veikla (27) bei mokesčių mokėjimu (26). Studentų požiūriu, pilietiškumui labai svarbios demokratinės vertybės ir atsakinga valdžios kritika. Kaip matyti 4 pav., prioritetams priskirti ir tokie pilietiškumo raiškos būdai kaip valstybinių švenčių minėjimas bei dalyvavimas Konstitucijos egzamino konkurse.

Tautiškumo prioritetams, anot respondentų, vienareikšmiškai priklauso tautinių tradicijų tausojimas ir kūrimas bei tautos papročių saugojimas (31). Dauguma respondentų (26) sutinka, kad minėti prioritetai neatskiriami nuo lietuvių kalbos kultūros ugdymo ir savo šalies kultūros skleidimo pasaulyje. Tačiau domėjimąsi savo tautos istorija ir kultūra kaip tautiškumo išraišką nurodė mažiau – 23 studentai.

Kitų teiginių tolygesnis pasiskirstymas tarp pilietiškumo ir tautiškumo, kaip tai parodyta 4 pav., leidžia daryti prielaidą, jog respondentai jų neatrigoja, o įžvelgia tarpusavio ryšius. Antai valstybinių švenčių minėjimas, dalyvavimas nacionalinio diktanto konkurse vertinamas beveik vienodai pilietiškumo ir tautiškumo požiūriu. Anot respondentų, lietuvių kalbos kultūros ugdymas taip pat svarbus ir pilietiškumui, kaip ir savanoriška veikla bei demokratinės vertybės – tautiškumui. Palyginti nemažai studentų nurodė, kad pilietiškumas ir tautiškumas yra neatsiejami dalykai. Pavyzdžiui, tokius akivaizdžiai pilietiškumui priklausančius teiginius, kaip atsakinga valdžios kritika, pagarba kito teisėms, dalyvavimas pilietinėse akcijose, dalyvavimas Konstitucijos egzamino konkurse nemažai respondentų priskyrė ir tautiškumui. Su tautiškumu silpniausiai susieti teiginiai, studentų nuomone, – mokesčių mokėjimas (3), dalyvavimas rinkimuose (3) bei pilietinis sąmoningumas (4).

Anketinės apklausos duomenys rodo, kad mūsų pasirinktiems akademinio jaunimo atstovams yra svarbu patiems laikytis tautinių tradicijų ir papročių. Paklausti, kokių lietuviškų tradicijų ir papročių laikomasi šeimoje, respondentai savo nuožiūra vardijo pagrindines šventes. Dažniausiai minimos kalendorinės šventės – Kalėdos ir Velykos bei su jomis atitinkamai susiję dvylikos tradicinių patiekalų Kūčių vakarienė, burtai, margučių ridenimas, mišių lankymas, pasninkavimas. Kaip žinia, šventiniai liaudies papročiai ir religinės apeigos yra skirtingi dalykai. Kita vertus, krikščioniškos šventės integravosi į baltų kalendorines šventes – pavasario ir rudens lygiadienių bei vasaros ir žiemos saulėgrįžos – ir suteikė joms dabartinį pavidalą bei pavadinimus. Tad, pavyzdžiui, Kūčios kaip tautinė šventė, pagal lietuvių papročius – šeimos santarvės diena, tapo neatskiriama krikščioniškos šventės – Kalėdų dalis. Lygiai taip pat respondentai nurodo švenčiantys Jonines, o ne vieną seniausių ir svarbiausių lietuvių švenčių – Rasos šventę arba Kupoles; minintys mirusiųjų pagerbimo dieną – Vėlines, o ne Ilges. Respondentai nurodė švenčiantys valstybines šventes – Vasario 16-ąją, Kovo 11 –ąją, Mindaugo karūnavimo – Valstybės dieną. Apklausa parodė, kad jaunimui svarbios šeimos šventės, kuriose laikomasi senovinių tradicijų ir papročių – vestuvės, krikštynos, vardinės. Be abejonės, šiame kontekste tradicija iškylo ne vien kaip seno išlaikymas, o kaip mokymasis suvokti ir naujai parodyti tai, kas sena. Tad neatsitiktinai klausėme, kaip respondentai vertina kai kuriuos lietuviškos kultūros elementus. 5 pav. parodyti apibendrinti atsakymai į šį klausimą.

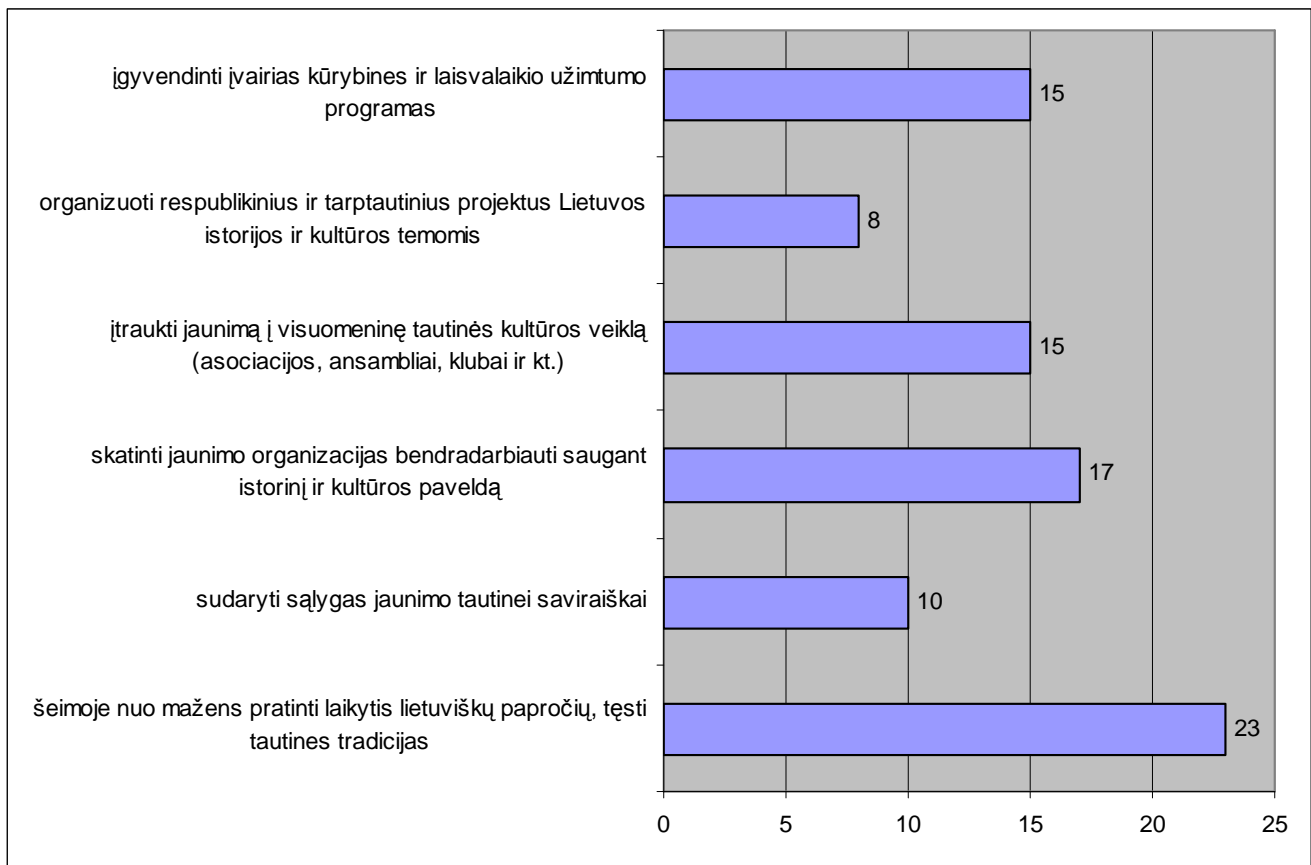

5 pav. Lietuviškos kultūros elementų vertinimas

Taigi 14 respondentų pripažįsta, jog lietuviškos tradicinės šventės yra svarbiausias iš pateiktų vertinti kultūros elementų. Antroji pozicija (14) skirta lietuviškai „virtuvei“. Lietuvių literatūra ir lietuviškas kinas įvertinti kaip lygiaverčiai kultūros elementai, pažymėti atitinkamai 12 ir 11 respondentų. Lietuvišką muziką

ir lietuvių liaudies šokių įvertino po 9 respondentus. Lietuvių liaudies dainos susilaukė tik 5 respondentų dėmesio.

6 pav. parodyta, kaip studentai išdėstė veiksniai, skatinančius domėtis savo tautos istorija ir kultūra.

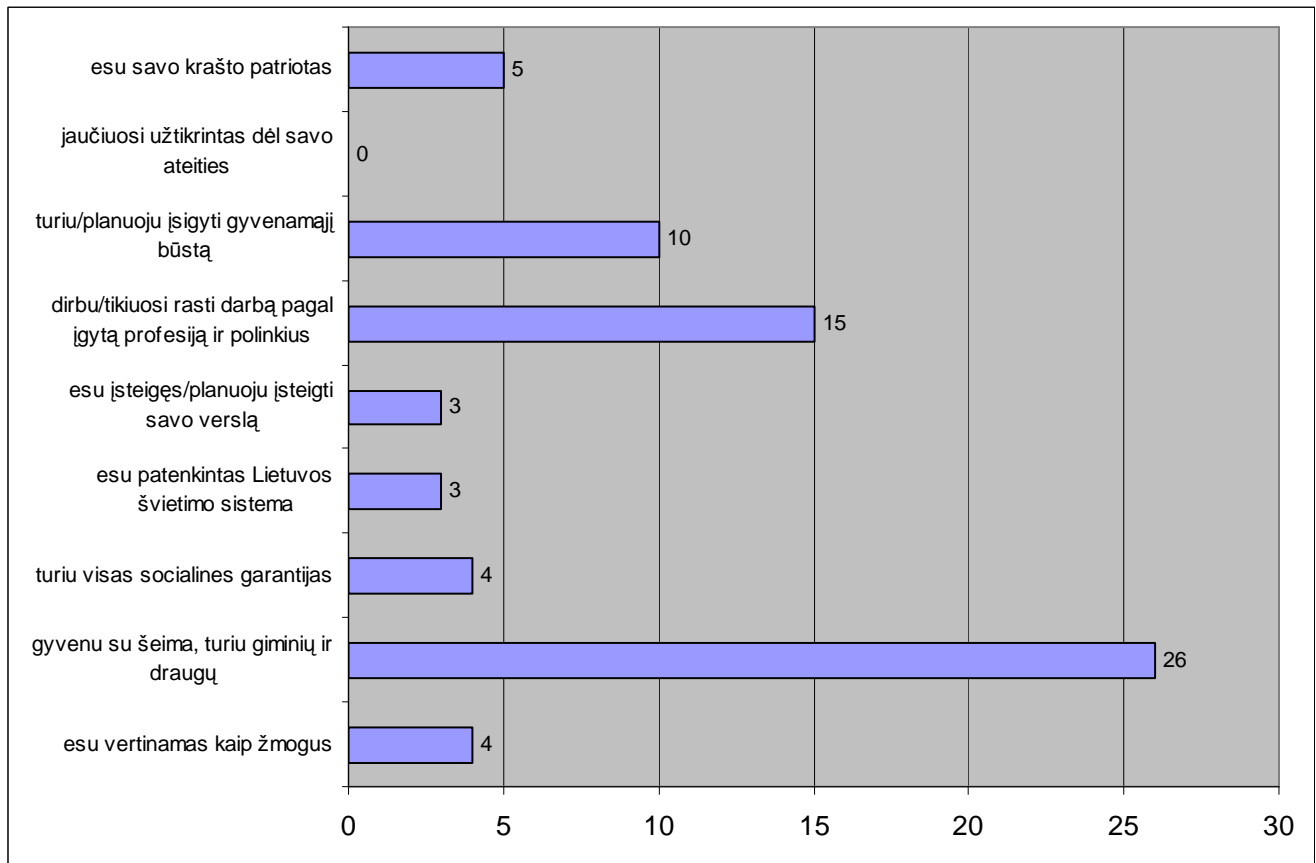
6 pav. Veiksniai, skatinantys domėtis tautos istorija ir kultūra

Akivaizdu, jog svarbiausiu veiksnio respondentai laiko šeimą, kurioje iš mažens pratintų laikytis lietuviškų tradicijų ir papročių. Studentų požiūriu, domėtis tautos istorija ir kultūra labai skatintų aktyvi veikla: dalyvavimas visuomeninėje tautinės kultūros veikloje, įgyvendinant kūrybines ir laisvalaikio užimtumo programas, bendradarbiavimas istorinio ir kultūros paveldo apsaugos srityje. 6 pav. matyti, kad mažiausio dėmesio susilaukė tokie veiksniai, kaip jaunimo tautinės saviraiškos skatinimas ir respublikinių bei tarptautinių projektų Lietuvos istorijos klausimais organizavimas.

Apibendrinus anketos rezultatus paaiškėjo, kad į klausimą „Ar jums patinka gyventi Lietuvoje?“ 84 % apklaustųjų atsakė teigiamai, 13 % - neigiamai ir 3 % - neatsakė.

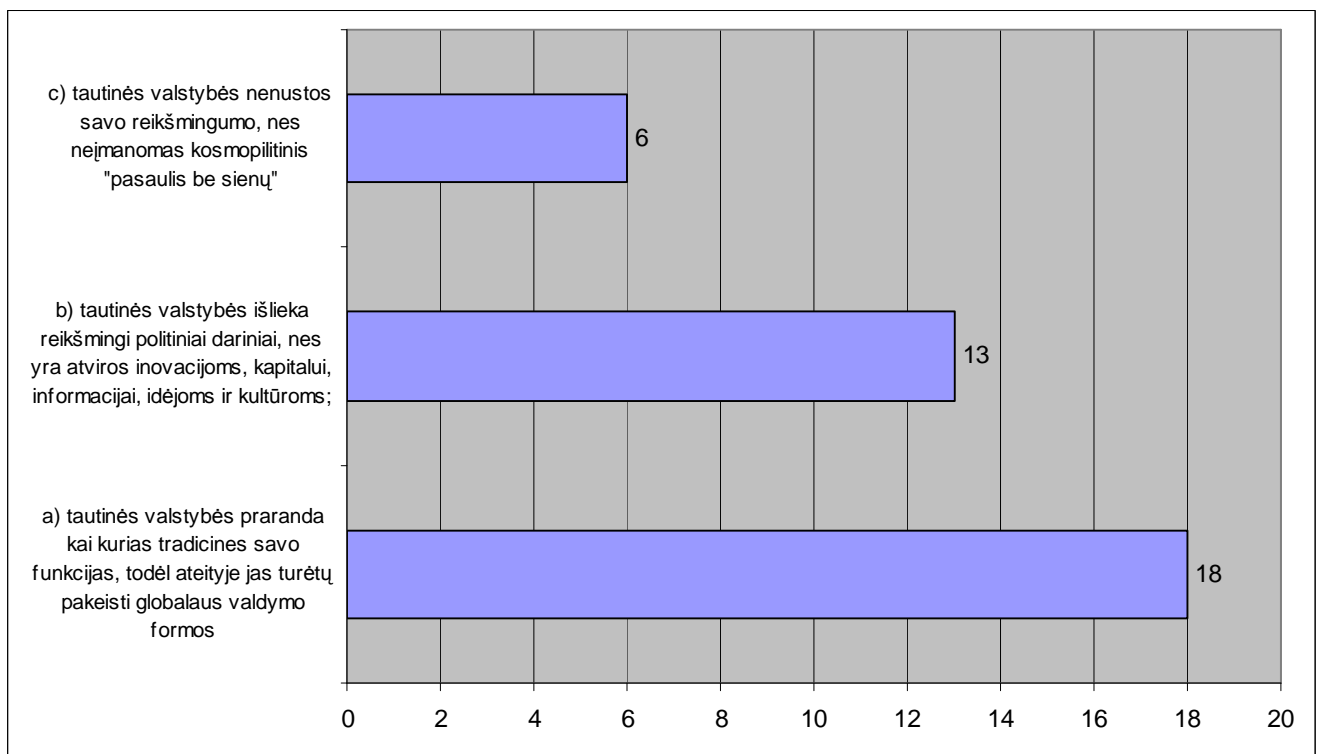
Žemiau pateiktame 7 pav. matyti, kad dauguma respondentų (26) gyvenimą Lietuvoje vertina pirmiausia dėl to, kad čia gyvena šeima, giminės, draugai. Dalis apklaustųjų (15), įgiję profesiją, tikisi rasti darbą arba planuoja įsigyti būstą (10). Taigi beveik pusei apklaustųjų svarbu gyventi savoje kultūrinėje terpėje su savo tėvynainiais ir Lietuvoje kurti savo ateitį. Vis dėlto, tik 5 respondentai visiškai aiškiai suformulavo savo pilietinę ir tautinę nuostatą pareiškdami, jog yra savo krašto patriotai. Kita dalis respondentų patenkinti gyvenimu Lietuvoje dėl to, kad turi visas socialines garantijas (4), planuoja įsteigti savo verslą (3), yra patenkinti Lietuvos švietimo sistema (3). Tik 4 respondentai pareiškė, jog Lietuvoje patinka gyventi todėl, kad čia jie vertinami kaip žmonės. Tačiau nebuvo respondentų, kurie būtų užtikrinti dėl savo ateities.

Manytume, jog pastarieji atsakymai nerodo jaunimo patriotiškumo stokos, o liudija mūsų visuomeninio, valstybinio gyvenimo nesklandumus, mūsų demokratijos trūkumus.

7 pav. Gyventi Lietuvoje patinka, nes...

Respondentų klausėme, ką jie mano apie tautinių valstybių raidos tendencijas globalizuotame pasaulyje. Pateikti variantai atspindėjo diametraliai priešingas šiuolaikinės teorinės literatūros pozicijas. Atsakymai matyti 8 pav. Respondentai mano, kad dėl globalizacijos tautinės valstybės patiria įvairių transformacijų, todėl dauguma pritaria, kad ateityje jas turėtų pakeisti globalaus valdymo formos.

8 pav. Tautinių valstybių raidos tendencijos globalizuotame pasaulyje

Išvados

1. Pirminių šaltinių ir mokslinės literatūros analizė atskleidė labai platų idėjų spektrą, kontroversiškus požiūrius, tautiškumo ir pilietiškumo santykių problematiškumą globalizacijos sąlygomis.

2. Vydūno, S. Šalkauskio, A. Maceinos teorinis palikimas, jų iškeltos žmoniškumo, tautiškumo, patriotizmo idėjos tebėra aktualios vertybiniu požiūriu ir gali būti pamatas apmąstyti kultūrinę ir dorovinę tautos būklę šių dienų kontekste.

3. Globalizacijos sąlygomis pasireiškia tendencija - nuvertinti tautiškumą ir jį keisti pilietiškumu, kuris savo ruožtu patiria permainų ir kelia naujus uždavinius pilietiniam ugdymui. Svarbiausia veiklos kryptis tampa aktyvaus pilietiškumo ugdymas.

4. Tyrimo rezultatai parodė, jog studentai nėra pasyvūs tautiškumo ir pilietiškumo atžvilgiu. Šiuos fenomenus jie suvokia kaip susijusius, remdamiesi ne tik žiniomis, bet ir asmeninėmis vertybėmis bei patyrimu. Jiems svarbu gyventi savo kultūrinėje terpėje, Lietuvoje kurti savo ateitį.

5. Tautiškumo prioritetams studentai priskiria tautinių tradicijų ir papročių puoselėjimą, o pilietiškumo prioritetai – pilietinis sąmoningumas, pagarba kito teisėms, įstatymų laikymasis.

Literatūros sąrašas

1. Aramavičiūtė, V. (2008). Antano Maceinos tautinio auklėjimo idėjos globalizacijos kontekste. *Acta paedagogica Vilnensia*, 21, Vilnius: VU leidykla. 30 – 41.
2. Asakavičiūtė, V. (2007). Tarp Rytų ir Vakarų: tautinio tapatumo problema XIX a. pabaigos ir XX a. pradžios lietuvių filosofijoje. In *Lietuvių tautos tapatybė: tarp realybės ir utopijos*. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas. 194 – 217.
3. Bagdonavičius, V. (2008). Tauta ir globalizacija Vydūno filosofijoje. In Bagdonavičius V. *Spindulys esmi begalinės šviesos: etiudai apie Vydūną*. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas. 131 – 143.
4. Balčius, J. (2007). Doroviniai tautos ir valstybės vienybės pagrindai. In *Lietuvių tautos tapatybė: tarp realybės ir utopijos*. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas. 218 – 235.
5. *Demokratija Lietuvoje: pilietiškumas ir totalitarizmas XX a. istorijos lūžiuose*. (2011). Vilnius: VŠĮ „Naujasis Židinys-Aidai“.
6. Donskis, L. (2008). Globalizacija ir tapatybė: asmeninės pastabos apie lietuviškuosius tapatybės diskursus. In *Lietuviškojo identiteto trajektorijos*. Kaunas: VDU. 173 – 187.
7. Dromantienė, L. (2008). *Socialinės Europos kūrimas*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras.
8. Grigas, R. (2007). Nacionalinis sąmoningumas šiandien: jaunuomenės pasirinkimo drama. In *Tautiškumas ir pilietiškumas. Atskirtis ar dermė?* Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla. 13 – 28.
9. Grigas, R. (2001). *Tautinė savivoka*. Vilnius: Rosma.
10. Jarutis, V. (2011). Kultūros paveldas, tautinė valstybė ir globalizacija: tarpusavio ryšiai ir įtakos. *Politologija*, 3 (63). 87 – 116.
11. Kaminskaitė, A. (2003). Pilietiškumo sklaida postmodernioje karinėje organizacijoje. In *Piliiečių ugdymas demokratinėje visuomenėje*. Vilnius: Generolo Juozo Žemaičio Lietuvos karo akademija. 116 - 121.
12. Kavolis, V. (1992). Nacionalizmas, modernizacija ir civilizacijų polilogas. *Proskyna*, 5 (23), 308.
13. Klimka, L. (2007). Pilietiškumas ir tautiškumas: laiko dimensijos ir aktualijos. In *Tautiškumas ir pilietiškumas. Atskirtis ar dermė?* Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla. 127 – 141.
14. Kuzmickas, B. (2004). Filosofinis tapatumo savimonės matmuo. In *Šiuolaikinė filosofija: globalizacijos amžius*. Vilnius: LTU Leidybos centras. 38 – 52.
15. Maceina, A. (2002). Tauta ir valstybė. In *Raštai*. T. 12. Vilnius: Mintis. 52 – 62.
16. Maceina, A. (2002) Tautinis auklėjimas. In *Raštai*. T. 8: Pedagogikos filosofija. Vilnius: Mintis. 9 - 333.
17. Maziliauskaitė, R. (1994). Tautiškumo refleksija lietuvių filosofijoje po Vydūno. In *Vydūnas lietuvių kultūroje. Straipsnių rinkinys*. Vilnius: Filosofijos, sociologijos ir teisės institutas. 83 – 96.
18. *Piliiečių ugdymas demokratinėje visuomenėje*. (2003). Vilnius: Generolo Juozo Žemaičio Lietuvos karo akademija. 23 – 30.
19. Steger, M. B. (2008). *Globalizacija: labai trumpas įvadas*. Vilnius: Eugrimas.
20. Šalkauskis, S. (1990). *Raštai*. T. 1. Vilnius: Mintis.
21. Tomlinson, J. (2002). *Globalizacija ir kultūra*. Vilnius: Mintis.
22. Vaišvila, A. (2007). Pilietiškumas: demokratijos viltis ar persona non grata? In *Tautiškumas ir pilietiškumas. Atskirtis ar dermė?* Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla. 110 – 126.
23. Vydūnas. (1990). Tautos gyvata: Filosofiški – sociologiški aiškinimai. In *Raštai*. T.1. Vilnius: Mintis.
24. Zaleskienė I. (2007). Jaunimo pilietiškumas: tarp teksto ir konteksto. In *Tautiškumas ir pilietiškumas. Atskirtis ar dermė?* Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla. 145 – 164.

J. Januškevičiūtė, V. Čepulkauskienė

Relations of Citizenship and nationality in the Context of Globalization

Summary

This article deals with topical issues of citizenship and its basis – nationalism in historical- systemic aspect. The ideas of civic and national education by Vydūnas, A. Šalkauskis, A. Maceina and contemporary Lithuanian scientists are surveyed in the context of their transformation in modern globalization and European citizenship. The results of empirical survey are discussed here, aiming to ascertain Kaunas college student's opinion about the significance of citizenship and nationalism and priorities in teaching these value- system attitudes. Citizenship and nationalism integrate into general education of values and individuality formation.

Apie autoreis

Janina Januškevičiūtė, humanitarinių mokslų daktarė, lektorė; Kauno kolegija, Humanitarinių ir socialinių mokslų katedra; tel. 8 646 14420; El. paštas: januskevic@gmail.com. Moksliniai interesai: civilizacijų teorija ir istorija.

Vida Čepulkauskienė, Socialinių mokslų katedros lektorė; Kauno kolegija, Humanitarinių ir socialinių mokslų katedra; tel.8 671 30094;El.paštas: adiv20075@gmail.com. Mokslinių interesų sritys: postmodernų filosofija, bioetika metodologijos.